

М. С. Наумов,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна
ORCID ID:0000-0001-7306-6420

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.12.22

СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЯК ЧИННИК ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

M. Naumov,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Economic Theory
and International Economics, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

CREATION OF AN ADVANTAGEOUS INVESTMENT CLIMATE AS A FACTOR OF INNOVATIVE
DEVELOPMENT INTENSIFICATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY

У статті досліджується стан інноваційної діяльності в Україні, а також чинники, які її стримують. Обґрунтовано, що основною перешкодою є нестача коштів як у підприємств, які займаються такою діяльністю, так і потенційних споживачів інноваційної продукції. У зв'язку з цим досліджується інноваційний клімат в Україні. На основі аналізу рейтингів Doing Business, агентства Moody's Investors Service та Глобального індексу конкурентоспроможності зроблений висновок, що Україна є потенційно привабливою для іноземних інвесторів. Наведена у статті динаміка обсягу прямих інвестицій в економіці України свідчить як про відновлення довіри іноземних власників капіталу до нашої країни (має місце стабільне збільшення інвестицій протягом останніх років), так і про наявність істотних перешкод на шляху інвестування (темпи зростання є вкрай низькими). У висновках запропоновані напрями подолання зазначених перешкод.

The article deals with the present conditions of innovation in Ukraine, as well as the factors it restrains. It is argued that the main obstacle is lack of funds both from enterprises engaged in such activities and potential consumers of innovative products. Consequently, an innovative climate in Ukraine is being analyzed. The investment climate is defined as a combination of economic, political, legal and social factors that are considered by the investor in the decision-making process on investment. Basing on the analysis of Doing Business ratings, Moody's Investors Service and the Global Competitiveness Index we made a conclusion that Ukraine is potentially attractive to foreign investors. Thus, Ukraine has risen by 4 points and ranked 76 position from 190 countries in the Doing Business 2018. In Moody's Investors Service rating Ukraine has improved its credit rating in the international economic list. It has changed from Caa3 to Caa2, that means changing the forecast from "stable" to "positive". In the ranking of the Global Competitiveness Index 2018, Ukraine has improved its position by 6 points, ranking 83th among 140 countries. The dynamics of the volume of direct investments in the Ukrainian economy, presented in the article, shows, on the one hand, the restoration of trust from foreign owners of capital to the economy of our country, as there has been a steady increase of investments in recent years. On the other hand, the slow growth of foreign investment indicates the preservation of factors that negatively affect the investment climate in the country and create its negative international image. It is argued that such factors are political and

economic instability, legal danger and social instability. In conclusions the following directions for improvement of the investment climate in the country are suggested: the completion of judicial and land reform, overcoming fragmentation in the fight against corruption, eliminating excessive tax pressure and shadowing the economy. Overcome of these obstacles will create a favorable attitude of foreign investors towards the domestic economy and, as a result, attract more funds, including the implementation of innovation activities.

Ключові слова: Глобальний індекс конкурентоспроможності, інвестиційний клімат, Індекс легкості ведення бізнесу, іноземні інвестиції, інновації.

Key words: Global Competitiveness Index, Investment Climate, Doing Business, Foreign Investment, Innovations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Необхідність розвитку національної економіки за інноваційною моделлю є загально визнаною. Водночас час, незважаючи на наявний науковий потенціал, Україна досі не стала інноваційною державою. Потужними чинниками, які стримують інноваційний розвиток, є неналежне бюджетне фінансування науково-технічної діяльності та нестача власних коштів у суб'єктів інноваційної діяльності та покупців їх продукції. Відповідно, нагальним стає пошук альтернативних джерел залучення коштів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню інноваційної проблематики присвячені роботи відомих вітчизняних дослідників, як-от: Н. Брюховецька, А. Гайдуцький, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Дементьєв, В. Нежиборець, В. Семиноженко, Л. Федулова, П. Харів, А. Чухно та інших.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою роботи є виявлення чинників, які перешкоджають формуванню привабливого інвестиційного клімату в Україні і таким чином стримують іноземні інвестиції в інноваційну діяльність.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до прийнятих нормативних актів, національна економіка України має розвиватись за інноваційною моделлю. Але норма щодо забезпечення державою бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 % валового внутрішнього продукту, визначена статтею 34 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність", не виконується [1; 6]. Таким чином, наука відіграє в нашому суспільстві переважно соціокультурну функцію. Необхідність фінансування наукової та науково-технічної діяльності на рівні 1,7 % пояснюється тим, що економічна функція науки починається з обсягів фінансування, більших за 0,9 % ВВП, за умови повного врахування всього об'єму ВВП у статистиці. В Україні частка тіньового сектору, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, протягом 2010—2018 років коливалась у межах 32—43 % офіційного ВВП [8]. Відповідно, показник фінансування має бути збільшений.

Зниження рівня фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт призвело до відтоку

з України кваліфікованих наукових і технічних кадрів, занепаду багатьох наукових шкіл, стрімкої деградації матеріально-технічної бази наукових та науково-технологічних досліджень, переважного впровадження в Україні запозичених технологій не найкращої якості, зростання ролі іноземних інвесторів. Протягом останніх років зростає використання результатів наукових досліджень українських учених у сферу інноваційної діяльності сусідніх держав, водночас зменшуються обсяги використання можливої бази об'єктів інноваційної діяльності в Україні та знижується кількість інноваційно активних підприємств (14,3 % у 2017 році порівняно з 26 % у 1994 році) [6; 5].

Слід зазначити, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія — 26 % і Греція — 29 %, проте навіть ці показники удвічі вищі, ніж в Україні. А у порівнянні з країнами-лідерами, такими як Нідерланди (62 %), Австрія (67 %), Німеччина (69 %), Данія (71 %) та Ірландія (74 %), цей розрив з Україною збільшується майже у п'ять разів [6].

За результатами досліджень, основними перепонами на шляху інноваційної діяльності були наступні: нестача власних коштів, значні витрати на нововведення, недостатня фінансова підтримка держави, високий економічний ризик, тривалий термін окупності нововведень, відсутність коштів у замовників, недосконалість законодавчої бази, відсутність попиту на продукцію, відсутність кваліфікованого персоналу, відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями, нестача інформації про ринки збуту, нестача інформації про нові технології [6]. Як видно з цього переліку, значна частина проблем при здійсненні інноваційної діяльності пов'язана з нестачею коштів як у підприємств, які займаються такою діяльністю, так і у їх потенційних клієнтів. Протягом усіх років незалежності в Україні склалась практика залучення іноземних коштів для розв'язання різноманітних проблем в умовах обмеженості власних ресурсів. Дійсно, якщо звернутись до даних Державної служби статистики (дивись табл. 1), можна констатувати стрімке зростання витрат іноземних інвесторів у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у 2009—2010 роках. На нашу думку, подібне збільшення іноземних коштів пояснюється прагненням суб'єктів господарювання прискореними темпами подолати наслідки фінансової кризи 2008—2009 років при відсутності належного обсягу власних фінансів. Слід звернути увагу також на цілком логічне скорочення іноземного фінансування інноваційної діяльності у 2008 році.

Таблиця 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

Рік	Загальна сума витрат млн грн	У тому числі за рахунок коштів							
		Власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн грн	% до загальної суми	млн грн	% до загальної суми	млн грн	% до загальної суми	млн грн	% до загальної суми
2000	1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,4	33,1	7,6	217,0	12,3
2001	1971,4	1654,0	83,9	55,8	2,8	58,5	3,0	203,1	10,3
2002	3013,8	2141,8	71,1	45,5	1,5	264,1	8,8	562,4	18,7
2003	3059,8	2148,4	70,2	93,0	3,0	130,0	4,2	688,4	22,5
2004	4534,6	3501,5	77,2	63,4	1,4	112,4	2,5	857,3	18,9
2005	5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,5	157,9	2,7	520,2	9,0
2006	6160,0	5211,4	84,6	114,4	1,9	176,2	2,9	658,0	10,7
2007	10821,0	7969,7	73,7	144,8	1,3	321,8	3,0	2384,7	22,0
2008	11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,8	115,4	1,0	4277,9	35,7
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,6	1512,9	19,0	1140,6	14,3
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8

Джерело: розраховано за даними [5].

Протягом поточної кризи, яка розпочалась у 2014 році, спостерігається аналогічна динаміка: падіння обсягів іноземного інвестування інноваційної діяльності поступово змінюється зростанням. Але темпи зростання (як і обсяги фінансування) значно менші, ніж у 2009 році. Подібний стан справ свідчить про наявність певних перешкод на шляху іноземних інвестицій. Для виявлення таких перешкод та обґрунтування можливих напрямів їх подолання необхідно проаналізувати інвестиційний клімат в Україні.

Традиційно інвестиційний клімат визначають як сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій. При оцінці інвестиційного клімату враховується політична і фінансова стабільність, рівень загальноекономічного розвитку країни, рівень розвитку ринкової та інвестиційної інфраструктури, ємність внутрішнього ринку, вартість робочої сили, купівельна спроможність населення, рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.

Комплекс чинників, які визначають інвестиційний клімат, поділяється на три групи. Перша група — інституційні чинники: внутрішня і зовнішня політична стабільність, національне законодавство в цілому і політика держави щодо іноземних інвестицій, господарське і фінансове право, міцність державних інститутів, менталітет, ступінь державного втручання в економіку, культура. Друга група — економічні чинники: загальна характеристика економіки, ємність фондового ринку, характеристика банківської сфери, стабільність національної валюти, ринкова та інвестиційна інфраструктура, інформаційна відкритість і традиційність, податки і тарифи, вартість робочої сили, доступ до факторів виробництва. Третя група — соціально-психологічні чинники: соціальний рівень розвитку суспільства, рівень кваліфікаційної підготовки робочої сили, доступ до факторів виробництва. Значимість кожного чинника в окремо взятій країні різна в залежності від рівня економічного розвитку, історичних та національних тенденцій.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, наша країна залишається привабливою

для інвестицій, не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство [3]. Так, у рейтингу Doing Business 2018 Україна піднялась на 4 пункти і посіла 76 позицію зі 190 країн світу [9, р. 204]. Найбільший прогрес Україна продемонструвала у таких складових рейтингу: +105 пунктів (за 140-го на 35-те місце) по компоненту "одержання дозволів на будівництво" та + 41 пункт по "сплаті податків". У рейтингу агентства Moody's Investors Service Україна покращила свій кредитний рейтинг в міжнародному економічному списку. Він змінився з Саа3 до Саа2, що означає зміна прогнозу зі "стабільного" на "позитивний" [10]. На поліпшення показників вплинуло проведення структурних реформ в Україні, що допомогло країні впоратися з борговим навантаженням і поліпшити позиції на зовнішніх ринках. У рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності 2018 Україна покращила свої позиції на 6 пунктів, посівши 83-тє місце серед 140 країн світу [10].

Для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Ряд позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснено [3]. В Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства: законодавство України визначає гарантії діяльності для інвестора, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності (їм надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами), іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Для підвищення захисту іноземних інвестицій ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міждержавні угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 краї-

Таблиця 2. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України (2010—2019) станом на 1 січня відповідного року

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
38992,9	45370,0	48197,6	51705,3	53704,0	40725,4	36154,5	37513,6	40020,9	41567,4

Джерело: [7].

нами світу. З метою спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та унеможливлення прояв ознак корупції при їх державній реєстрації прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій". Прийнято Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій", яким врегульовано базові аспекти оформлення дозволу на застосування праці іноземців та посвідки на тимчасове проживання, а також надається право отримувати посвідку на тимчасове проживання в Україні іноземним інвесторам, які мають істотну участь в українських підприємствах, але не працевлаштовані на підприємстві. Підписано Угоду про заохочення та захист інвестицій між Україною та Фондом Міжнародного розвитку ОПЕК, яка передбачає надання режиму найбільшого сприяння щодо розпорядження інвестиціями та прогнозовано сприятиме збільшенню обсягів іноземних інвестицій в ключові галузі економіки України. Здійснюються кроки, що сприятимуть стабільному розвитку економіки України та активізації інвестиційної діяльності. Останній вид робіт включає заходи в напрямі захисту прав інвесторів та в напрямі розвитку інвестиційної інфраструктури.

З метою захисту прав інвесторів здійснюються заходи щодо приєднання України до Декларації ОЕСР про міжнародне інвестування та багатонаціональні підприємства. Приєднання до Декларації свідчатиме про запровадження Україною міжнародних стандартів здійснення інвестиційної діяльності; сприятиме залученню прямих іноземних інвестицій шляхом усунення обмежень щодо секторів, в яких іноземне інвестування заборонено; сприятиме поліпшенню конкурентного середовища та впливу на впровадження та розповсюдження інновацій; сприятиме реалізації принципів та стандартів соціальної відповідальності бізнесу згідно з керівними принципами ОЕСР щодо ведення відповідального бізнесу.

Заходи в напрямі розвитку інвестиційної інфраструктури включають, передусім, створення регіональної мережі індустріальних парків і надання державної підтримки суб'єктам, які створюють такі парки, що визначено одним із пріоритетних напрямів розвитку регіонів. Розвиток індустріальних парків сприятиме активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, стимулюванню промислового виробництва, створенню нових високотехнологічних виробництв та десятків тисяч високотехнологічних робочих місць, збільшенню обсягів та асортименту випуску експортоорієнтованої продукції та, як наслідок, підвищенню конкурентоспроможності економіки та добробуту громадян України. На початку 2018 року до Реєстру індустріальних (промислових) парків вже включено 29 індустріальних парків, що на 16 більше, ніж у 2017 році [3].

Ефективність розглянутих заходів підтверджує динаміка Індексу інвестиційної привабливості України, який розраховується Європейською Бізнес Асоціацією [2]. Так, у 2017 році Індекс покинув негативну площину і

наразі перебуває у нейтральній. У першому півріччі Індекс зріс на 0,07 балів і дорівнює 3,10. Це при тому, що за всю історію вимірювання (з 2008 року) Індекс жодного разу не сягнув позитивної зони (вище 4 балів). Найвищий показник Індексу був зафіксований в кінці 2010 року — 3,4 балів.

Позитивними зрушеннями, на думку представників бізнесу, були такі: прийняття Закону України "Про валюту і валютні операції", стабільність гривні, помітний розвиток електронних сервісів, набуття чинності Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", діджиталізація економіки, прийняття Закону України "Про Вищий антикорупційний суд", прихід на ринок України нових іноземних інвесторів (зокрема, у роздрібній торгівлі), автоматичне відшкодування ПДВ, скасування печатки.

Невдоволення у інвесторів викликають високий рівень корупції (46,1 % опитаних), відсутність довіри до судової системи (40,6 %), відсутність земельної реформи (35,9 %), та технічні бар'єри у торгівлі (8,6 %). У цілому 38 % бізнесменів незадоволені інвестиційним кліматом, що на 20 % менше, ніж у другому півріччі 2017.

Наявність позитивних змін підтверджує динаміка прямих іноземних інвестицій в економіці України (дивись табл. 2). Протягом 2016—2019 років відбулось їх зростання (після падіння у 2014—2015 роках). З іншого боку, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіці України станом на 01.01.2019 році менший на 22,6 % за аналогічний показник першого кризового 2014 року. Це доволі істотний розрив навіть з оглядом на те, що у 2019 році не були ураховані інвестиції в окуповані території.

Повільні темпи зростання іноземних інвестицій свідчать про збереження чинників, які негативно впливають на інвестиційний клімат у державі та створюють її негативний міжнародний імідж. Фахівці відносять до них політичну та економічну нестабільність, правову небезпеку та соціальну нестабільність [4].

Політична нестабільність включає зміну геополітичних пріоритетів, часту зміну влади, високий рівень корупції у владних структурах, відсутність стратегії розвитку держави з чіткими цілями та планом реалізації. Економічна нестабільність пов'язана з незбалансованим розвитком регіонів України, нестабільністю в економічному зростанні, невідповідністю задекларованих нормативних та законодавчих актів реальним діям органів влади, істотним фіскальним тиском, значним скороченням кількості представників малого та середнього бізнесу, загостренням питання захисту прав власності та інтелектуальних прав, скороченням обсягів виробництва на підприємствах, провідних галузей, істотним зниженням платоспроможного попиту населення, невірешеністю земельного питання, відсутністю ефективного власника, зношеністю основних фондів.

Правова небезпека проявляється у високому рівні корупції в органах судової системи, вибіркового законодавстві, постійній зміні законів та адміністративних процедур.

Соціальна нестабільність полягає у відсутності довіри до влади, соціальній незахищеності значної частини населення, упередженості судових рішень, безкарності представників влади, глибоких політичних потрясіннях.

Для того, щоб зробити інвестиційний клімат в Україні більш привабливим, необхідно врахувати думку самих інвесторів. Так, за версією топ-менеджерів членських компаній Європейської Бізнес Асоціації, першочерговими заходами у цьому напрямі мають стати боротьба з корупцією (запуск роботи Антикорупційного суду), реформування судової системи, відкриття ринку землі, зниження податкового тиску на фонд оплати праці, детінізація економіки, збільшення поінформованості про позитивні зміни, скорочення державного апарату, розвиток та втілення інновацій [2].

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна констатувати неналежний рівень фінансування інноваційної діяльності в Україні, що потребує активізації залучення іноземних інвестицій у цю сферу. Для досягнення зазначеної мети необхідно створювати сприятливий інвестиційний клімат. Вжиті на тепер заходи мали позитивний ефект, про що свідчить зростання обсягів іноземних інвестицій та оптимістичні оцінки і прогнози представників бізнесу. Разом із тим залишились певні чинники, які негативно впливають на інвестиційний клімат у нашій державі, а саме: незавершеність судової та земельної реформ, фрагментарність у боротьбі з корупцією, надмірний податковий тиск, тінізація економіки та інші. Подолання цих перешкод дозволить сформуванню сприятливого ставлення іноземних інвесторів до вітчизняної економіки і, як наслідок, залучити належну кількість коштів, у тому числі, на здійснення інноваційної діяльності.

Література:

1. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>. — Дата звернення 27.11.18. — Назва з екрану.
2. Індекс інвестиційної привабливості України у 1-му півріччі 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ebainfo.tilda.ws/indecis/investment-index-i-2018>. — Дата звернення 27.11.18. — Назва з екрану.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні за 2017 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан інвестиційної діяльності в Україні](http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні). — Дата звернення 27.11.18. — Назва з екрану.
4. Кубах Т.Г. Інвестиційний клімат держави: теоретичний та практичний аспект / Т.Г. Кубах // Ефективна економіка. — 2013. — № 12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2604>. — Дата звернення 24.03.19. — Назва з екрану.
5. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2016) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html. — Дата звернення 27.11.18. — Назва з екрану.
6. Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2632-17#011>. — Дата звернення 27.11.18. — Назва з екрану.

7. Прямі інвестиції (акціонерний капітал та боргові інструменти) в економіці України/з України (за період з початку року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. — Дата звернення 08.06.19. — Назва з екрану.

8. Тенденції тіньової економіки в Україні у I кварталі 2018 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: me.gov.ua/Documents/Download?id=ca3fb301-9eea-45ec-9e66-321445b93254. — Дата звернення 27.11.18. — Назва з екрану.

9. Doing Business 2018: Reforming to Create Jobs. — Washington DC: International Bank for Reconstruction and Development, 2018. — 312 p.

10. The Global Competitiveness Report 2018 / Editor Klaus Schwab. — Geneva: World Economic Forum, 2018. — 671 p.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine "On scientific and scientific-technical activity", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (Accessed 27 November 2018).
2. The official site of the European Business Association (2018), "Investment attractiveness index of Ukraine in the first half of 2018", available at: <http://ebainfo.tilda.ws/indecis/investment-index-i-2018> (Accessed 27 November 2018).
3. The official site of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2018), "Information and analytical materials on the investment climate in Ukraine for 2017", available at: [http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан інвестиційної діяльності в Україні](http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні) (Accessed 27 November 2018).
4. Kubakh, T. (2013), "Investment climate of country: theoretic and practice", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2604> (Accessed 24 March 2019).
5. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2018), "Research and Development activity", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html (Accessed 27 November 2018).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), Recommendations of the parliamentary hearings on the theme: "Strategy of innovative development of Ukraine for 2010-2020 in the context of globalization challenges", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2632-17#011> (Accessed 27 November 2018).
7. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2019), "Direct investment (equity capital and debt tools) in Ukraine's economy/from Ukraine (for the periods since the beginning of the year; quarterly)", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 08 June 2019).
8. The official site of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2018), "Trends in the shadow economy in Ukraine in the first quarter of 2018", available at: me.gov.ua/Documents/Download?id=ca3fb301-9eea-45ec-9e66-321445b93254 (Accessed 27 November 2018).
9. Doing Business 2018: Reforming to Create Jobs (2018), International Bank for Reconstruction and Development, Washington DC, USA.
10. The Global Competitiveness Report 2018 (2018), World Economic Forum, Geneva, Switzerland.
Стаття надійшла до редакції 10.06.2019 р.